

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Рівненський відділ Українського географічного товариства

**ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА У ШКІЛЬНИХ
ТА ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ:
ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Рівне – 2020

УДК 37.09+373.5.016+91(07)

Г-35

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 24 вересня 2020 р.)*

Редакційна колегія:

Головний редактор: проф. Лико Д.В.

Члени редколегії:

Войтович О.П., д-р пед. наук, проф.; Коротун С.І., к. геогр. наук, доц.;
Костолович М.І., к. пед. наук, доц; Лис Ю.В., методист; Мартинюк В.О.,
к. геогр. наук, проф.; Пустовіт Г.П., д-р пед. наук, проф.; Романів А.С.,
к. геогр. наук, доц.; Трохимчук І.М., к. пед. наук, доц.

Рецензенти:

д-р пед. наук, проф. Грицай Н.Б.
(Рівненський державний гуманітарний університет)
д-р геогр. наук, проф. Ільїн Л.В.
(Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки)

Г-35 Географічна освіта у шкільних та позашкільних закладах :
проблеми, пошуки, перспективи : Збірник наукових праць ; за ред.
проф. Д. В. Лико / Рівненський державний гуманітарний університет.
– Рівне: Видавець О. Зень, 2020. – 92 с.

ISBN 978-617-601-332-7

У збірнику наукових праць представлені вибрані доповіді з проблем географічної освіти у шкільних та позашкільних закладах, що були заслухані на науково-методичному семінарі 23 вересня 2020 р. в Рівненському державному гуманітарному університеті. Для вчителів географії, природознавства закладів загальної середньої освіти, методистів та керівників гуртків позашкільних закладів.

© Колектив авторів, 2020

© Рівненський державний
гуманітарний університет, 2020

ISBN 978-617-601-332-7

О. І. Портухай¹, канд. с.-г. наук, доц.,
проф. кафедри екології, географії та туризму

О. Д. Демчук², здобувач II курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)

¹⁻²Рівненський державний гуманітарний університет

ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НАСЕЛЕННЯ В РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Розглянуто міграційні процеси населення на території Рівненської області. Наведено динаміку чисельності наявного населення та його міграційний приріст (скорочення) в області. Охарактеризовано міграційний рух у міській та сільській місцевостях, міждержавну міграцію та міграцію у межах держави за період з 2002 року по 2019 рік. Розглянуто віковий розподіл міждержавних мігрантів на території Рівненської області у 2019 році, серед яких переважали особи 25-29 років (14,5%), на другому місці перебували особи 20-24 років (13,6%).

Постановка проблеми. В Україні за останні роки серед населення спостерігається значна трансформація міграційних процесів. Причиною цього є підписання Угоди про асоціацію та введення безвізового режиму між Україною та Європейським союзом.

Існує багато підходів до визначення поняття «міграція», зокрема більшість авторів розуміють під цим терміном переміщення людей через кордони тих чи інших територій, регіонів, країн, що зумовлене економічними, політичними, етнічними чинниками та може вести за собою зміну постійного місця проживання [2; 3; 6; 8].

Особливе місце в Україні посідає трудова міграція, яка за експертними оцінками, перевищують 2 млн. осіб [4; 7]. Трудова міграція має переважно циклічний і сезонний характер, тому демографічні втрати є невеликими. Однак, зі збільшенням терміну перебування вірогідність переходу тимчасової зовнішньої трудової міграції у постійну форму зростає, а можливість воз'єднання сімей спричинить виїзд також і дітей трудових мігрантів з України. У сучасних умовах ці тенденції посилюються внаслідок погіршення економічної та політичної ситуації в Україні [5].

Мета дослідження – розкрити особливості міграційних процесів населення в Рівненській області.

Для досягнення поставленої мети використано дані Головного управління статистики (ГУС) у Рівненській області, зокрема показники чисельності наявного населення, міграційного приросту (скорочення) у міській та сільській місцевості, міждержавної міграції та вікового розподілу мігрантів.

Виклад основного матеріалу. Рівненська область розташована на північному заході України. Її площа – 20051 км², що становить 3,1 % від загальної території України. На території області розміщується 16 адміністративних районів та чотири міста обласного підпорядкування: Рівне, Дубно, Вараш, Острог. Усього в області нараховується 1026 населених пунктів, з них 11 міст, 16 селищ міського типу, 999 сільських населених пунктів [1]. Станом на 01.01.2020 р. в області чисельність наявного населення становила 1153,0 тис. осіб. Динаміка чисельності наявного населення у період з 2002 по 2020 роки наведена у табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка чисельності наявного населення на території Рівненської області у період з 2002 року по 2020 рік (станом на 01 січня), тис. осіб
(сформовано за даними ГУС у Рівненській області)

Роки	Чисельність наявного населення		
	всього	у тому числі	
		міське	сільське
2002 ¹	1173,3	549,7	623,6
2010	1151,6	550,2	601,4
2015	1161,2	554,2	607,0
2019	1157,3	549,6	607,7
2020	1153,0	548,1	604,9

¹За даними Всеукраїнського перепису населення на 5 грудня 2001 року.

Наведені у табл. 1 дані свідчать про зменшення чисельності наявного населення на території Рівненської області за останні 18 років на 20,3 тис. Найбільше зменшилася чисельність сільського населення (на 18,7 тис. осіб) у порівнянні з міським (1,6 тис. осіб). Загалом в області переважає сільське населення, що станом на 01 січня 2020 року становило 604,9 тис., міське – 548,1 тис. осіб. До демографічних показників, що змінює чисельність та склад населення за рахунок його територіального переміщення належить міграційний рух, що характеризується міграційним приростом (скороченням) населення. Міграційний приріст (скорочення) населення на території Рівненської області за останні 10 років наведено на рис. 1.

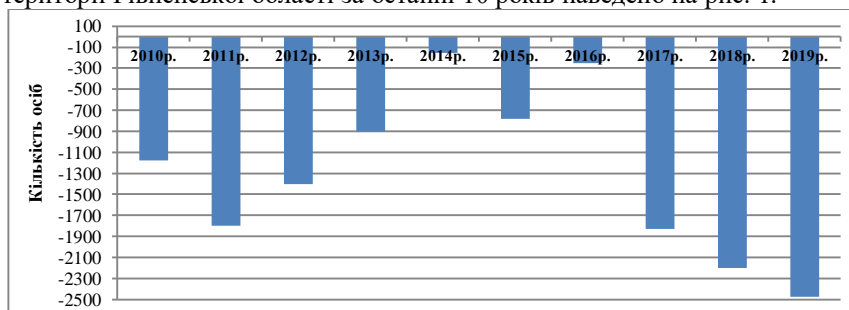

Рис. 1. Міграційний приріст (скорочення) населення в Рівненській області (2010-2019 рр.), осіб (побудовано за даними ГУС у Рівненській області)

На ведені на рис. 1 дані свідчать про скорочення населення на території області за досліджуваний період в результаті переважання кількості вибулих осіб над кількістю прибули. Значне збільшення цього показника спостерігалося з 2017 року і ставило у 2019 році -2474 особи, найменші значення спостерігалися у 2014 році (-155). Динаміку міграційного руху населення на території Рівненської області за типом місцевості, а також на території України та за її межі наведено на рис. 2.

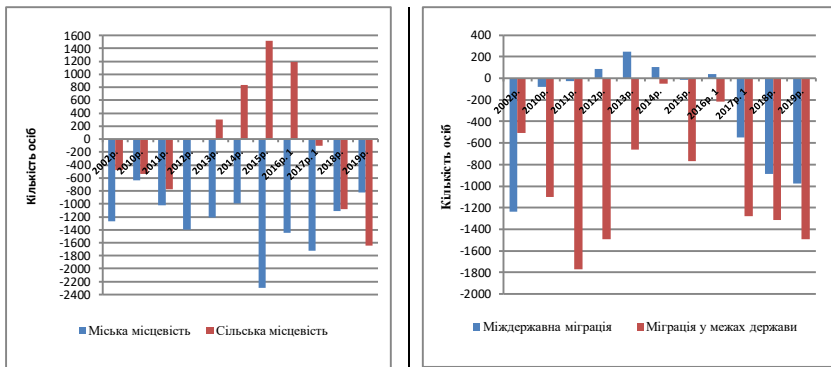

Рис. 2. Міграційний рух населення в Рівненській області у 2002-2019 рр., осіб
(побудовано за даними ГУС у Рівненській області)

Примітка: З квітня 2016 року по вересень 2017 року інформація з міграції населення формувалася за наявними адміністративними даними, які надходили від окремих органів реєстрації (виконавчих органів сільської, селищної або міської ради, сільських голів (якщо відповідно до законодавства виконавчий орган сільської ради не утворено).

Міграційний приріст на території області виявлено серед населення сільської місцевості з 2013 до 2016 року, для міської місцевості за досліджуваний період відбувалося лише міграційне скорочення. Міграція населення у межах держави переважала над міждержавною, за винятком 2002 року, де міждержавна міграція становила -1266, у межах держави – -482. Міждержавна міграція характеризувалася міграційним приростом у період 2012-2014 рр. та 2016 р., що можна пов'язати з початком конфлікту на сході України і різким зменшення поїздок до Росії та одночасним збільшенням виїзду українців до країн Євросоюзу.

У 2019 році серед міждержавних мігрантів на території Рівненської області відбувалося переважання міграційного скорочення жителі сільської місцевості -513 осіб у порівнянні з міською – -466. Згідно даних ГУС у Рівненській області за цей рік серед осіб міждержавних мігрантів міської території переважали жінки (-248 осіб), сільської – чоловіки (-271). Загалом у 2019 році відбулося міграційне скорочення на території області серед чоловіків -489, жінок – -490 осіб. Віковий розподіл міждержавних мігрантів у 2019 році на території області наведений на рис. 3.

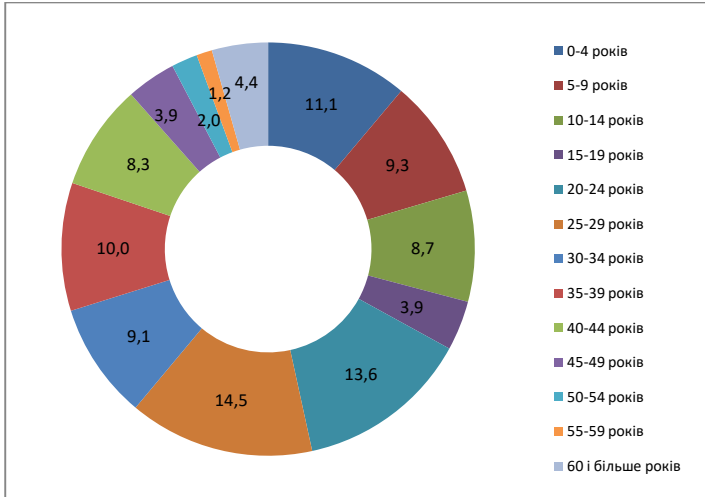

Рис. 3. Віковий розподіл міждержавних мігрантів у Рівненській області в 2019 році, особи

Із наведених даних на рис. 3 випливає, що серед міждержавних мігрантів у 2019 році переважали особи 25-29 років (14,5%), на другому місці – 20-24 років (13,6%), найменше мігрують люди віком 55-59 років (1,2%).

Висновки. У результаті аналізу міграційних процесів населення в Рівненській області було виявлено:

- зменшення чисельності наявного населення за останні 18 років на 20,3 тис. Найбільше зменшилася чисельність сільського населення (на 18,7 тис. осіб) у порівнянні з міським (1,6 тис. осіб);
- скорочення населення за досліджуваний період в результаті переважання кількості вибулих осіб над кількістю прибулих;
- міграційний приріст на території області спостерігався серед населення сільської місцевості з 2013 до 2016 року, для міської місцевості відбувалося лише міграційне скорочення;
- міграція населення у межах держави переважала над міждержавною, за винятком 2002 року, де міждержавна міграція становила -1266, у межах держави – -482;
- у 2019 році серед міждержавних мігрантів на території області відбувалося більше міграційне скорочення жителі сільської місцевості -513 осіб у порівнянні з міською – -466, серед чоловіків – -489, жінок – -490 осіб;
- у віковій структурі міждержавних мігрантів переважали особи 25-29 років (14,5%), на другому місці – 20-24 років (13,6%), найменше мігрують люди віком 55-59 років (1,2%).

За останні роки ці тенденції посилюються внаслідок погіршення економічної та політичної ситуації в Україні, що у недалекому майбутньому може призвести до дефіциту економічно активного населення. Ураховуючи значне зростання безробіття та низький рівень заробітної плати в Україні у найближчому майбутньому не варто очікувати зменшення міждержавної міграції.

Список джерел:

1. Доповідь про стан навколишнього середовища у Рівненській області у 2019 році. Департамент екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації. Рівне, 2020, 243 с. https://www.ecorivne.gov.ua/tmp/Rivnenska_dopovid_2019.pdf
2. Драгунова Т. Просторовий аналіз міграційного процесу в м. Києві. *Статистика України*. 2004. №1. С. 72-79.
3. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика): Енциклопедія / Упоряд. Ю.І. Римаренко; за ред. Ю.І. Римаренка. К.: Довіра, 1998. 912 с.
4. Міграція в Україні: факти і цифри. Міжнародна організація з міграції (МОМ) Представництво в Україні. Упорядник О. Малиновська. К. 2016, 32 с. https://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf
5. Позняк О.В. Оцінювання наслідків зовнішньої трудової міграції в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 2 (27). С. 169-182.
6. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент*. 2006. №2. С.127-139 <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8810/11-Rovenchak.pdf?sequence=1>
7. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів ХХІ століття: наукове видання ; наук. ред. У.Я. Садова. Львів, 2019. 110 с <http://ird.gov.ua/irdp/p20190801.pdf>
8. Шелюк В. Соціальна міграція: Етапи, функції, типи. *Перспективи*. 2001. № 3 (15). С. 45-50.

ЗМІСТ

Войтович О.П., Костолович М.І. Методика впровадження проєктів у шкільний курс географії.....	3
Войтович О.П., Лико Д.В., Мартинюк В.О. Удосконалення навчального плану освітнього ступеня «магістр» спеціальності 014.07 «Середня освіта (географія)» у світлі сучасних вимог до підготовки майбутнього вчителя географії.....	6
Коротун С.І., Романів А.С. Роль сучасної шкільної географії в громадянському житті та кар'єрному зростанні особистості.....	11
Лис Ю.В. Сучасний освітній інструментарій компетентісно орієнтованого навчання географії.....	16
Лисиця А.В. Географічне краєзнавство, історичні пам'ятки пов'язані з епідеміями минулого.....	25
Логвиненко І.П. Краєзнавча робота в процесі викладання географії в школі.....	31
Мартинюк В.О. Чи потрібна конструктивна географія у школі?.....	35
Мартинюк О.Ю. Геоекологія у системі діяльності Малої Академії наук учнівської молоді.....	40
Осніцька Н.О. Реалізація аксіологічного підходу в навчально-виховному процесі школи засобами шкільного краєзнавства (з досвіду роботи).....	45
Портухай О.І., Демчук О.Д. Вивчення особливостей міграційних процесів населення в Рівненській області.....	55
Пустовіт Г.П., Сяська І.О. Роль еколого-краєзнавчого контенту у змісті фахової підготовки майбутніх учителів географії.....	60
Романів О.Я. Досвід реалізації розвиваючого і збагачуючого навчання обдарованої молоді за моделлю Джозефа Рензулі в закладі позашкільної освіти.....	64

Сокол Т.К. Інтеграція природничих наук у змісті старшої школи: від теорії до практики.....	74
Суходольська І.Л., Окуневич Д.Я. Особливості використання ГІС-технологій на уроках географії.....	81
Трохимчук І.М. Методологія та організація наукових досліджень з географії в середній школі за міжнародним науково-освітнім проєктом GLOBE.....	85

Наукове видання

Збірник наукових праць

**ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА У ШКІЛЬНИХ ТА
ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ,
ПЕРСПЕКТИВИ**

Відповідальний за випуск: Д.В. Лико
Комп'ютерне верстання: В.О. Мартинюк

Підписано до друку 28.09.2020 р.
Формат 60×84 1/16. Друк: різнограф
Ум. друк. арк. **5,35**
Обл. вид. арк. **7,08**

Видавець Зень О.М.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
Серія №26 від 06 квітня 2004 р.
Вул. Князя Романа, 9/24, м. Рівне, 33022
068-025-067-4; olegzen@ukr.net

Віддруковано у редакційно-видавничому
відділі Рівненського державного гуманітарного університету
вул. Ст. Бандери, 12, м. Рівне, 33018
(0362) 62-03-56; info@rshu.edu.ua